

Apium repens (Jacq.) Lag. in Zeeuwsch-Vlaanderen teruggevonden

R.M. Mooij
(Provinciale Planologische Dienst van Zeeland, Middelburg)
en E.J. Weeda
(Rijksherbarium, Leiden)

Inleiding

Volgens Hattink (1980) was *Apium repens* voor het laatst in 1961 in Nederland aange- troffen. Tijdens het vegetatieonderzoek door de Provinciale Planologische Dienst van Zeeland werden in 1983 enige groeiplaatsen van deze soort ontdekt in graslanden langs krekten.

In dit artikel willen we ingaan op het vroegere en huidige voorkomen van *A. repens* in Nederland en op het landschap waarin de soort tot op heden voorkomt. Van de groei- plaatsen zijn vegetatieopnamen gemaakt, die door K.V. Sýkora syntaxonomisch zijn be- werkt. Een artikel hierover is aangeboden aan Tuexenia.

A. repens heeft een Westmediterraan-(sub)atlantische verspreiding en is in heel Euro- pa in zijn voorkomen bedreigd (Fukarek & Voigtländer, 1982; Anon., 1983). In zijn ster- ke achteruitgang komt hij overeen met een aantal andere soorten van 's winters onder water staande graslanden en oevers, zoals *Cyperus flavescens*, *Gratiola officinalis*, *Lud- wigia palustris*, *Oenanthe silaifolia*, *Pulegium vulgare* en *Teucrium scordium* (Weeda, 1985a). Al deze soorten zijn in de loop van ongeveer een eeuw geheel of grotendeels uit Nederland geëlimineerd.

Naschrift: Nadat dit artikel was geschreven, werd *A. repens* in 1984 op Schouwen gevon- den door C.T. van Dorp. De plant groeit hier langs drinkpoelen op de vroongronden.

Vroegere groeiplaatsen

Voorzover valt na te gaan, is *A. repens* in Nederland altijd zeldzaam geweest. Niettemin bestreken de – merendeels ver uiteen gelegen – vindplaatsen vroeger een aanzienlijk deel van het land (fig. 1). Naar standplaatstypen zijn ze als volgt te rubriceren:

- 1 beekdalgraslanden en beekoevers. Van enige groeiplaatsen van dit type zijn in de literatuur nadere omschrijvingen te vinden. Bij Sleen groeide *A. repens* 'in een drassig weiland, onmiddellijk aan het stroompje . . . gelegen' (Van der Sande Lacoste & Suringar, 1860), bij Eibergen in 'weilanden bij hoogen waterstand door de Berkel overstroomd' (Van den Bosch, 1861, p. 202). Voor Maastricht vermeldt Dumoulin (1868, p. 72): 'autrefois près de la fontaine de Cannes dans un pré marécageux . . . peut-être encore le long du cours d'eau qui va de cette fontaine vers le Jaer'. Blijkbaar groeide *A. repens* op drassige, grazige plaatsen dicht bij – en 's winters overspoeld door – stromend water. Soortgelijke groeiplaatsen waren bekend uit Oost-Twente, de omgeving van Wijhe, Ruurlo en Wekerom (Geld.). De laatste vondst aan een beek dateert van 1947;
- 2 sloten aan de rand van veenstreken. Een keten van vindplaatsen bevond zich vroeger in de venen ten oosten en zuidoosten van de stuwwal van Rijssen en Markelo, een gebied dat rijk aan zeldzame soorten was. De laatste groeiplaats verdween omstreeks 1920 door het dempen van een sloot (Prakken, 1923). Later is *A. repens* bij Mill (N.-Br.) nog een keer aan een sloot aan de rand van de Peel gevonden;
- 3 natte plaatsen in duinvalleien en vroongronden. Omstreeks de laatste eeuwwisseling werd *A. repens* verscheidene malen in de omgeving van het Quackjeswater op Voorne gevonden, nadien niet meer. Uit de duinstreek zijn verder vondsten bekend op Walcheren en (sinds kort) Schouwen;
- 4 weilanden langs oude krekten. Dergelijke groeiplaatsen zijn alleen bekend uit Zeeuwsch-Vlaanderen. Voor het eerst werd de soort hier gevonden in 1937 en wel aan de Vogel bij Hengstdijk, een van de plekken waar zij in 1983 is teruggevonden. Verder trof A. de Visser *A. repens* in 1961 aan in een laag gelegen, 's winters overstroomd weiland ten zuiden van het Fort St. Joseph bij Zuiddorpe. Hier kon de soort in 1983 niet worden teruggevonden. Wel werd toen een nieuwe groeiplaats ontdekt aan de Canisvlietse kreek bij Westdorpe.

Niet alle oude opgaven van *A. repens* zijn betrouwbaar, aangezien deze soort nogal eens is verward met andere schermbloemigen van soortgelijke standplaatsen. Zo zagen we herbariummateriaal van Haren (Gr.) en Beckum (Ov.) dat tot *A. inundatum* bleek te behoren, en van Amsterdam en Katwijk dat *A. nodiflorum* bleek te zijn. Exemplaren uit Noord-Drenthe waren merendeels *Berula erecta* en een plant van Groenlo was in werkelijkheid *Oenanthe fistulosa*.

Kreekresten in Zeeuwsch-Vlaanderen

Apium repens groeit in Zeeuwsch-Vlaanderen in de drassige graslanden van de krekten en de kreekresten van het jonge zeekleigebied. De jonge zeekleipolders zijn ontstaan in een proces van overstroming, aanslibbing en bedijking dat zich vaak herhaalde. Aanvankelijk werden de overstromingen helemaal door natuurlijke processen veroorzaakt, met

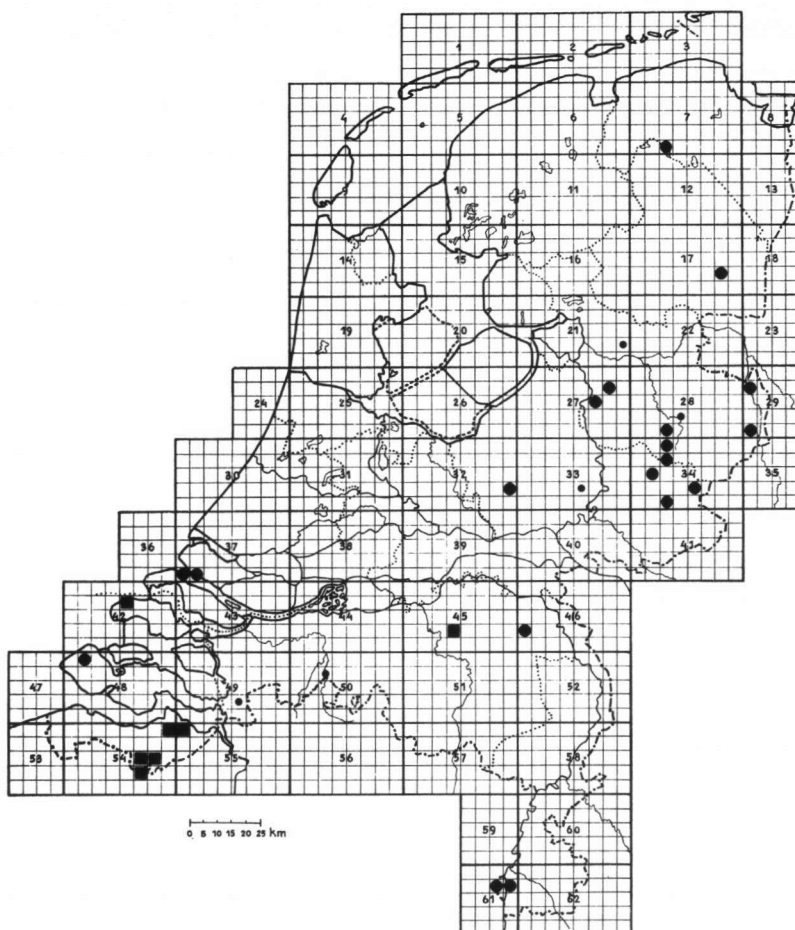

Fig. 1. De verspreiding van *Apium repens* (Jacq.) Lag. in Nederland.

- = uurhok waarin de soort sinds 1950 is aangetroffen
- = uurhok waarin de soort vóór 1950 is verzameld
- = uurhok waarvoor een niet-controleerbare opgave van voor 1950 bekend is

name door de stijging van de zeespiegel. Later nam de menselijke invloed toe, zoals de vermindering van de komberging door al uitgevoerde bedijking, verlaging van grote gebieden door de afvening en de opzettelijke inundaties tijdens oorlogen. Tijdens deze overstromingen werden delen van eerdere afzettingen weggeslagen of overspoeld.

In de grote geulstelsels, bijvoorbeeld het Braakmansysteem, vormden zich zandige opwassen (onder andere Het Groot Eiland bij Hulst) en ook in de overige geulen werd veel zand afgezet. Deze gebieden, met een relatief hoge ligging, zijn nu in gebruik als grasland. Ook wordt hier veel bos aangeplant.

Buiten de geulen werd op het oude land een nieuw, kalkrijk, jong kleidek afgezet. Zo ontstond het zogenaamde Nieuwland, dat nu als hoogwaardig akkerbouwgebied in ge-

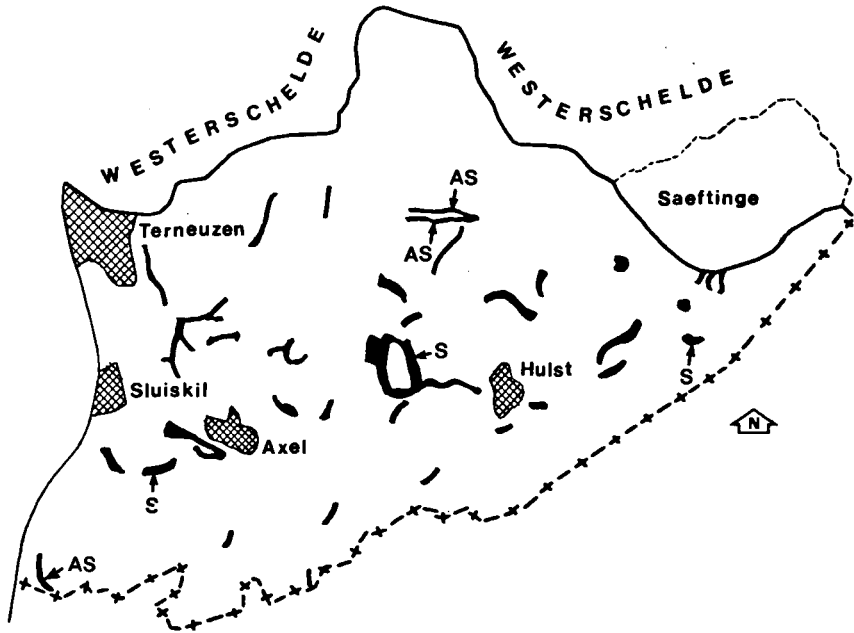

Fig. 2. Overzicht van de voornaamste kreekresten met drassig grasland in oostelijk Zeeuwsch-Vlaanderen. De recente vindplaatsen van *Apium repens* (Jacq.) Lag. en *Scirpus cariciformis* Vest zijn aangegeven met A respectievelijk S.

bruik is. Dit gebied is nog op talrijke plaatsen doorsneden door grote en kleine krekten en kreekresten. Hierbij zijn verschillende typen krekten te onderscheiden:

- 1 Vooral bij de typische overstromingskrekten is een zeer diepe geul uitgeschuurd in het oude land, waarbij ook vaak een duidelijke, zandige oeverwal is gevormd. Waar de geul snel na de doorbraak afgedamd is, rest nu een diepe geul met open water en steile oevers. Tussen de hooggelegen akkers en het open water ligt slechts een smalle rietzone.
- 2 Waar de bedijking langer op zich liet wachten, raakte de kreek meer opgeslibd. Hier is de oorspronkelijke geul vaak geheel gevuld met zandige tot kleiige afzettingen. Dergelijke krekten zijn nu nog in het landschap herkenbaar als de zogenaamde 'lage weiden': laaggelegen extensief beweidde graslanden. Het kreekverloop is nog duidelijk zichtbaar, van het open water resteert nog slechts een sloot, waarnaar het profiel afloopt.
- 3 Ook komen er verspreid combinaties voor van open, diepe geulen met opgeslibde, drassige oeverlanden.

Het onder 2 bedoelde drassige grasland heeft vaak een bijzondere vegetatie en vormt onder meer de biotoop voor *Apium repens* en de eveneens zeldzame *Scirpus cariciformis*. In fig. 2 zijn de voornaamste kreekrestanten van oostelijk Zeeuwsch-Vlaanderen in kaart gebracht en zijn ook de vindplaatsen van *A. repens* en *S. cariciformis* aangegeven.

De geomorfologie van een kreekrestgrasland is zeer karakteristiek. Dwars op de oude

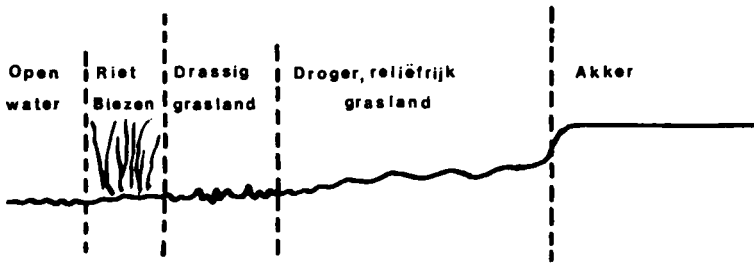

Fig. 3. Dwarsprofiel van een kreekrest in Zeeuwisch-Vlaanderen.

kreek ligt een gradiënt van hoog/droog naar laag/nat (zie fig. 3). Een duidelijke steile rand met vaak een hoogteverschil van 50 cm of meer vormt de grens tussen de kreekrest en de akker. Het relatief hoog gelegen grasland is in een aantal kreekresten als cultuurgrasland in gebruik (*Poo-Lolietum* of *Lolio-Cynosuretum*). In dit type grasland zijn vaak duidelijke reliëfverschillen aanwezig.

Geleidelijk gaat het hogere, drogere grasland over in een aflopend, drassig grasland. In winter en voorjaar is dit overstromd en in de zomer staat het grondwater vaak vlak onder het maaiveld. De zandige tot kleiige bodem is meestal tamelijk voedselrijk. Bij beweiding ontstaat een kenmerkend patroon van bulten en slenken. De vegetatie behoort hier tot het *Lolio-Potentillion* (Sýkora, 1983). Bij krekken met open water groeit in een gordel tussen het drassige grasland en het water meestal een riet-en-biezenvegetatie (*Phragmition* of *Halo-Scirpion*).

De achteruitgang van *A. repens*

Op twee van de vier typen standplaatsen waar *A. repens* vroeger voorkwam is deze soort verdwenen en op slechts één blijkt zij goed stand te houden. Alle binnenlandse groeiplaatsen zijn zodanig van karakter veranderd dat *A. repens* er niet meer voorkomt (laatste vondst omstreeks 1952), terwijl de plant in het kustgebied nog steeds aanwezig is. Hetzelfde patroon van standplaatsen en achteruitgang vertoont *Scirpus cariciformis* (Weeda, 1985b).

Volgens Fukarek & Voigtländer (1982) is *A. repens* in het noorden van de DDR gebonden aan open, kort-grazige begroeiingen in de overgangszone tussen vochtige graslanden en oeverruigten. 's Winters bevindt het waterniveau zich vlak boven, 's zomers vlak onder het maaiveld. Het voorkomen van de soort is slechts bestendig als door beweiding en winterse overstromingen het opkomen van een hoge, gesloten begroeiing wordt voorkomen. Een en ander lijkt ook op het optreden van *A. repens* in Nederland van toepassing. Hoofdoorzaak van zijn verdwijning in een groot deel van het land is ontwatering, daarnaast kan ook het niet meer beweid worden van beekoevers tot eliminering van *A. repens* hebben geleid.

Literatuur

- Anon., 1983. List of rare, threatened and endemic plants in Europe (1982 edition). Nature and environment series 27. Council of Europe, Strasbourg.
- Bosch, R.B. van den, 1861. In Anon., Verslag van de vijftiende jaarlijksche vergadering der Vereniging voor de Flora van Nederland en zijne Overzeesche bezittingen, Ned. Kruidk. Arch. 1 (5), p. 190-217.
- Dumoulin, L.J.G., 1868. Guide du Botaniste dans les environs de Maastricht. Maastricht.
- Fukarek, F. & U. Voigtländer, 1982. Zur Verbreitung von *Apium repens* im Norden der DDR. Bot. Rundbr. Bez. Neubrandenburg 13, p. 3-12.
- Hattink, Th.A., 1980. *Apium repens* (Jacq.) Lag., in J. Mennema, A.J. Quené-Boterbrood & C.L. Plate, Atlas van de Nederlandse Flora 1, p. 51. Amsterdam.
- Prakken, R., 1923. Het Enterveen. De Levende Natuur 27, p. 321-325.
- Sande Lacoste, C.M. van der & W.F.R. Suringar, 1860. Verslag aangaande een uitstapje naar de provincie Drenthe. Ned. Kruidk. Arch. 1 (5), p. 80-91.
- Sýkora, K.V., 1983. The *Lolio-Potentillion anserinae* Tüxen 1947 in the northern part of the Atlantic domain. Diss., Nijmegen.
- Weeda, E.J., 1985a. Veranderingen in het voorkomen van vaatplanten in Nederland, in J. Mennema, A.J. Quené-Boterbrood & C.L. Plate, Atlas van de Nederlandse Flora 2. Utrecht.
- Weeda, E.J., 1985b. *Scirpus cariciformis* Vest, in J. Mennema, A.J. Quené-Boterbrood & C.L. Plate, Atlas van de Nederlandse Flora 2. Utrecht.

***Apium repens* (Jacq.) Lag. recorded again in Zeeuwsch-Vlaanderen (province of Zeeland)**

Apium repens, recorded for the last time in the Netherlands in 1961, was refound in 1983 at some localities in Zeeuwsch-Vlaanderen. In the past it occurred in four kinds of habitat: 1 wet pastures and banks along brooks, inundated in winter; 2 ditches at the fringe of peat areas; 3 wet dune slacks and 4 pastures along old creeks. From the first two kinds of habitat it has disappeared completely. At present one locality is known in the dune area (Schouwen, recorded in 1984). The other recent localities all belong to the fourth type, which is confined to Zeeuwsch-Vlaanderen. Fig. 1 shows the former and recent distribution of *A. repens* in the Netherlands (last record in the interior c. 1952).

The creeks in whose vicinity *A. repens* was found (fig. 2) have long remained undiked. They have been filled for the greater part with sandy or clayey deposits, which are now in use as pastures. These show a characteristic gradient (fig. 3). On their higher side they border on arable land. Downwards the grassland becomes wetter, with an uneven surface due to trampling. Between it and the open water of the creek a reed and rush belt occurs. The wet, rugged grassland is the habitat of *A. repens* and also of *Scirpus cariciformis*. The latter species shows a pattern of decline in the Netherlands similar to that of *A. repens*.

Characteristic of the habitat of *A. repens* is a rather open and short vegetation and the water-level being slightly above the surface in winter, slightly below the surface in summer. The chief cause of its disappearance is drainage. Moreover ceasing of grazing of brook banks may have contributed to its elimination from the interior of the Netherlands.